

სამართლის კულტურა

LEGAL CULTURE

2025, № 1

WWW.LEGALCULTURE.GE

ISSN 3088-4365

E ISSN 3088-4357

საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლო
CONSTITUTIONAL COURT OF GEORGIA

ციფრული და გაციფრებული კულტურული საკუთრების დაცვა საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ფარგლებში

გურამ ღვინჯილია

სამართლის დოქტორი
კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის
ასოცირებული პროფესორი
guramgvinjilia@gmail.com

რევაზ ბერულავა

კავკასიის საერთაშორისო უნივერსიტეტის ასისტენტი
საქართველოს საკონსტიტუციო სასამართლოს სამართლებრივი
უზრუნველყოფისა და კვლევების დეპარტამენტის სპეციალისტი
r.berulava@constcourt.ge

რეზიუმე. კულტურული საკუთრების დაცვა საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის ერთ-ერთ ფუნდამენტურ სფეროს წარმოადგენს, თუმცა თანამედროვე კიბერომის და ციფრული ტექნოლოგიების ეპოქამ წარმოშვა ახალი სამართლებრივი გამოწვევები. ნაშრომში განხილულია, ვრცელდება თუ არა მოქმედი საერთაშორისო სამართლებრივი ჩარჩოები, უპირველესად 1954 წლის ჰააგის კონვენცია შეიარაღებული კონფლიქტის დროს კულტურულ ფასეულობათა დაცვის შესახებ და მისი დამატებითი ოქმები სამ კატეგორიაზე: ფიზიკურ, გაციფრებულ და ციფრულად შექმნილ კულტურულ მემკვიდრეობაზე/საკუთრებაზე. ისტორიულ-იურიდიული ანალიზი აჩვენებს, რომ კულტურული საკუთრება ომის დროს მუდმივად წარმოადგენდა განზრახ განადგურებისა და ქურდობის ობიექტს, რის საპასუხოდაც საერთაშორისო სამართალი ეტაპობრივად განვითარდა ლიბერის კოდექსიდან ჰააგისა და ჟენევის კონვენციებამდე. ციფრული გარდაქმნის პროცესმა მნიშვნელოვნად გაზარდა კულტურული მემკვიდრეობის ხელმისაწვდომობა, მაგრამ ამავედროულად წარმოშვა კიბერსაფრთხეების, მანიპულაციისა და მონაცემთა განადგურების მაღალი რისკი. სტატია ამტკიცებს, მიუხედავად იმისა, რომ 1954 წლის ჰააგის კონვენცია არ შეიცავს ცნებებს

„ციფრული“ და „გაციფრებული“ საკუთრება, მისი ევოლუციური განმარტებით, შესაძლებელია ამ აქტივების განიხილვა, როგორც არქივებისა და კულტურული მემკვიდრეობის საცავების ანალოგი, რითაც მათზე გავრცელდება მოქმედი საერთაშორისო სამართლებრივი დაცვის რეჟიმი. აღნიშნული მიდგომა შეესაბამება სახელმწიფოების პრაქტიკას, იუნესკოს ინიციატივებს და საერთაშორისო სამართალში დამკვიდრებულ პრინციპს, რომლის თანახმადაც, კულტურული მემკვიდრეობა კაცობრიობის საერთო ფასეულობას წარმოადგენს.

დასკვნის სახით, ნაშრომი ასახავს, რომ ციფრული და გაციფრებული კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევად იქცა. არსებული ხელშეკრულებები ქმნის ძირითად საფუძველს, თუმცა ეფექტიანი დაცვა მოითხოვს როგორც მოქმედი ნორმების ინტერპრეტაციას და სახელმწიფო პრაქტიკის განვითარებას, ასევე ახალი, უნივერსალური და სავალდებულო სამართლებრივი სტანდარტების ფორმირებას, რათა კაცობრიობის კულტურული იდენტობის დაცვა უზრუნველყოფილი იყოს ციფრული ეპოქის პირობებში.

საკვანძო სიტყვები: საერთაშორისო კიბეროპერაციები, ციფრული კულტურული საკუთრება, საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი

შესავალი

კულტურული საკუთრების¹ და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა არაბალია ქვეყნების ისტორიისთვის. აღნიშნულის დასტურად არაერთი მაგალითი თუ ისტორიული მოვლენა გამოდგება. საქართველოს ისტორიაშიც არსებობს მსგავსი მაგალითი, როდესაც ექვთიმე თაყაიშვილმა საფრანგეთში უჩუმრად წაღებული ეროვნული საგანძური გადაარჩინა დაკარგვას და განადგურებას. უახლეს ისტორიაში მსგავსი შემთხვევა, დაახლოებით, 10 წლის წინ მოხდა, როდესაც ტერორისტულმა ორგანიზაცია „ისლამურმა სახელმწიფომ“, სირიაში გაიტაცა, აწამა და ბოლოს სიცოცხლეს გამოასალმა პალმირას ისტორიული ძეგლის კურატორი, ხალედ ალ-ასადი. თუმცა, ეს უკანასკნელი არ დაემორჩილა ტერორისტებს და არ გაუზიარა სირიაში არსებული ანტიკვარიატის საიდუმლო სამა-

¹ კულტურული საკუთრება – მოძრავი ან უძრავი ქონება, რომელსაც განსაკუთრებული მნიშვნელობა აქვს ხალხების კულტურული მემკვიდრეობისთვის (ძეგლები, ნაგებობები, არქივები, მუზეუმები და სხვა) – Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. (1954). Art. 1.

ლავები². უახლოეს მომავალში დაცვა დაჭირდება არა მხოლოდ ფიზიკურად არსებულ კულტურულ საკუთრებას და მემკვიდრეობას, არამედ მათ გაციფრებულ ვერსიებს და ახლადშექმნილ ციფრულ კულტურულ საკუთრებას. ასეთ დროს ისმის კითხვა, არსებობს თუ არა საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმები, რომლებიც არეგულირებს და აწესრიგებს თანამედროვე პროგრესის შედეგად შექმნილ ახალ მიმართულებას, რასაც ციფრული კულტურული საკუთრება და გაციფრებული კულტურული საკუთრება ჰქვია? უფრო კონკრეტულად, იცავს თუ არა ციფრულ/გაციფრებულ კულტურულ საკუთრებას დღესდღეობით არსებული საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი სამხედრო კონფლიქტებისას? აღნიშნული, განსაკუთრებით, საინტერესოა თანამედროვე სამყაროში ბოლო პერიოდში გახშირებული სამხედრო კონფლიქტების ფონზე.

საერთაშორისო საზოგადოებაში არსებობს კონსენსუსი, რომ დღესდღეობით არსებული საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი გამოიყენება კიბერსივრცეშიც, როგორც სახელმწიფოების, ასევე, არასახელმწიფო აქტორების წინააღმდეგ³. მაგრამ საზოგადოება ჯერ არ შეთანხმებულა, თუ რა ფორმით ხდება არსებული საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების გამოყენება.

კულტურული საკუთრება დაცულია როგორც ხელშეკრულებაზე დაფუძნებული, ასევე საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლით. შეიარაღებული კონფლიქტისას კულტურული საკუთრების განადგურება, დაზიანება, ქურდობა, ვანდალიზმი და არასათანადო მოპყრობა წარმოადგენს ომის დანაშაულს⁴. თუმცა, ინტერნეტის და ციფრული ტექნოლოგიების განვითარებამ სრულიად შეცვალა კულტურული საკუთრების ტრადიციული ფორმები, ისეთები, როგორიცაა ძეგლები, წმინდა ადგილები და არქეოლოგიური გათხრები. ამასთან, შეიქმნა ციფრული კულტურული საკუთრების ახალი ფორმა, რომელიც ხშირად მოხსენიებულია, როგორც „ციფრულად შობილი კულტურული მემკვიდრეობა“⁵. აღნიშნული ტერმინი გულისხმობს ისეთ კულტურულ საკუთრებას/მემკვიდრეობას, რომელიც მისი პირველყოფილი სახით იმთავითვე შეიქმნა როგორც ციფრული პროდუქტი. შესაბამისად, ციფრული ფორმით შექმნილი კულტურული მემკვიდრეობა დგას ორმაგი საფრთხის წინაშე, როგორც კონვენციური მეთოდების გა-

² Hubbard, B. (2015). Syrian Expert Who Shielded Palmyra Antiquities Meets a Grisly Death at ISIS' Hands, N.Y. TIMES. მისანვდომია: <https://www.nytimes.com>. (ნანახია: 03.08.2025).

³ Solis, G. D. (2014). Cyber Warfare. Military Law Review. 32.

⁴ O'keefe, R. (2010). Protection of Cultural Property Under International Criminal Law. Melbourne Journal of International Law. 339.

⁵ UNESCO. (2003). Charter on the Preservation of Digital Heritage. Note 3.

მოყენებით, ფიზიკური თავდასხმა და ზიანის მიყენება, ასევე, საფრთხის შემცველი კიბეროპერაციებით.

საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი უნდა იცავდეს სამი კატეგორიის კულტურულ საკუთრებას/მემკვიდრეობას: რეალურ სამყაროში არსებული კულტურული საკუთრება, გაციფრებული კულტურული საკუთრება და ციფრული კულტურული საკუთრება⁶. წარმოდგენილი სტატია მკითხველს სთავაზობს უკვე არსებული საერთაშორისო სამართლებრივი ინსტრუმენტების ახლებურ განმარტებას და ხაზს უსვამს, რომ ეს ნორმები ვრცელდება როგორც კულტურულ საკუთრებაზე, ასევე, ციფრულ და გაციფრებულ კულტურულ საკუთრებაზეც⁷. უპრიანი იქნება, თუ საერთაშორისო სამართალი ციფრულ და გაციფრებულ კულტურულ საკუთრებას მოეპყრობა ისე, როგორც არქივებს და საცავებს. აღნიშნული მიდგომა ზემოხსენებულ კულტურული საკუთრების ფორმებს მოაქცევს ხელშეკრულებებით დაცული განმარტების ქვეშ და მიანიჭებს შესაბამის დაცვას შეიარაღებული კონფლიქტის მიმდინარეობისას. თანამედროვე სახელმწიფოები სწრაფი ტემპებით ცდილობენ კულტურული საკუთრების გაციფრულებას, რათა დაიცვან ეს უკანასკნელი კლიმატის ცვლილებისგან, ტერორიზმიდან, ფიზიკური განადგურებისგან და ა.შ.⁸ კულტურული საკუთრების გაციფრებასთან ერთად კი მეტ მნიშვნელობას იძენს მისი დაცვის ტექნოლოგიური ასპექტები.

წარმოდგენილი ნაშრომი იკვლევს საერთაშორისო შეიარაღებული კონფლიქტის ფარგლებში, ციფრული და გაციფრებული კულტურული საკუთრების დაცვის საკითხს. ნაშრომის პირველი ნაწილი ეხება ომების დროს კულტურული საკუთრების დაცვის ისტორიას და მის სამართლებრივ განვითარებას. მეორე ნაწილი განიხილავს ციფრული და გაციფრებული კულტურული საკუთრების/მემკვიდრეობის განვითარებას და მათ მიმართ არსებულ თანამედროვე საფრთხეებს. მესამე ნაწილი მიზნად ისახავს ციფრული და გაციფრებული კულტურული საკუთრების ახლებურ სამართლებრივ გადააზრებას და მათზე უკვე არსებული საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების გავრცელების შესაძლებლობის განხილვას. ასევე, ყურადღებას ამახვილეს კონფლიქტში მონაწილე მხარეების ვალდე-

⁶ O'keefe, R. (2010). Protection of Cultural Property Under International Criminal Law. *Melbourne Journal of International Law*. 358.

⁷ Alexander, A. (2015). A Short History of International Humanitarian Law, *European Journal of International Law*. 109.

⁸ Silberman, N. (2014). From Cultural Property to Cultural Data: The Multiple Dimensions of „Ownership“ in a Global Digital Age. *International Law Journal*. Cultural Prop. 376.

ბულებებზე კულტურული საკუთრების/მემკვიდრეობის დაცვასთან დაკავშირებით, იქნება ეს მათი ფიზიკური ხელშეუხებლობა თუ უსაფრთხოება კიბერსივრცეში.

1. კულტურული საკუთრების ადგილი საერთაშორისო ჰუმანიტარული კონფლიქტის სამართალში

1.1. კულტურული საკუთრების დაცვის ისტორიული განვითარება

კულტურული საკუთრების/მემკვიდრეობის განადგურება ანტიკური და შუასაუკუნოვანი კონფლიქტების განუყოფელი ნაწილი იყო⁹. ამას აღნიშნავდა, ჯერ კიდევ, თუკიდიდე „პელოპონესის ომებში“ და ქსენოფონტე¹⁰. რომაელების ტრიუმფი, გამარჯვებასთან ერთად დაპყრობილი ხალხების ხელოვნების ნიმუშების მოპარვასაც მოიცავდა¹¹. ანალოგიურად გრძელდებოდა შუა საუკუნეებშიც, როდესაც 1258 წელს ბაღდადის აღების შემდეგ, მონღოლებმა გაძარცვეს ქალაქის ყველა ბიბლიოთეკა და იმ დროისთვის არსებული წიგნები და ხელნაწერები მდინარე ტიგრში გადაყარეს¹². კონსტანტინოპოლის დაცემისას, გადანვეს სასახლეები, ისტორიული საგანძური ალაფად წაიღეს რიგითმა მეომრებმა და გადანვეს ბიბლიოთეკები, რომლებიც ინახავდა კლასიკური და ადრეული ქრისტიანული ეპოქის ლიტერატურულ ნაშრომებს¹³.

გაბატონებული მიდგომის გარდა, არსებობდა განსხვავებული მოსაზრებაც, რომ დაპყრობილი ტერიტორიის კულტურული მემკვიდრეობის განადგურება არაფრის მომტანი იყო დამპყრობლისთვის და ფუჭად აზიანებდნენ არქიტექტურულ ძეგლებს, ტაძრებს, ნახატებს, ნაწერებს და ა.შ. ამის ერთ-ერთი პირველი მაგალითია ფრიდრიხ ბარბაროსას მიერ 1158 წელს გამოცემული ედიქტი, რომე-

⁹ *Thucydides*. (2008). *History of the Peloponnesian War* 566–67 (Richard Crawley trans. Floating Press). (Fourth century BCE).

¹⁰ *Xenophon. Cyropaedia* (F.M. Stawell ed., Henry Graham Dakyns trans., Project Gutenberg 2009) (370 BCE). 73.

¹¹ *Ong, R.* (2021). Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*. 254.

¹² *Raven, J.* (2004). Introduction: The Resonances of Loss, in *Lost Libraries: The Destruction of great book Collections since Antiquity* (James Raven ed.). 11.

¹³ *Smith, G. B.* (1959). Islam and Christendom. in *History of the World*. (2nd ed., *W.N. Weech* ed.,). 339.

ლიც კრძალავდა ომიანობის დროს ეკლესიების ძარცვას¹⁴. აღნიშნული საკითხი-სადმი მიდგომა შეიცვალა განმანათლებელთა ეპოქაში და გაჩნდნენ ადამიანები, ვინც ცდილობდა, სამართლებრივი გზებით დაეცვა კულტურული მემკვიდრეობა. ფრანგი იურისტი ემერ დე ვატელის აზრით, კულტურული საკუთრების/მემკვიდრეობის განადგურება ზიანს აყენებდა არა მხოლოდ მის ადგილსამყოფელ სახელმწიფოს, არამედ მთელ კაცობრიობას. ასევე ამტკიცებდა, რომ კულტურული საკუთრების/მემკვიდრეობის (ძეგლები, ტაძრები, აკლდამები, ქანდაკებები, ნახატები და ა.შ.) განადგურება არ შეიძლება იყოს არცერთი სამხედრო დაპირისპირების თვითმიზანი და ომის კანონიერი ობიექტი. შესაბამისად, მსგავსი ტიპის აქტები დაგმობილია ერების კანონებით¹⁵. ანალოგიურ პოზიციას იზიარებდა და ამყარებდა საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთი ფუძემდებელი ჰუგო გროციუსი, რომელიც მიიჩნევდა, რომ მეომარი მხარე ვალდებული იყო, მტრის სამოქალაქო და კულტურულ საკუთრებას სიფრთხილით მოეპყრობოდა და საჭიროების გარეშე, უმიზეზოდ არ გაენადგურებინა¹⁶.

ინდუსტრიალიზაციასთან ერთად ვითარდებოდა საერთაშორისო სამართალი კულტურული საკუთრების დაცვის სფეროშიც. 1863 წელს შექმნილ ლიბერის კოდექსში, რომელიც ამერიკის სამოქალაქო ომის დროს გამოიცა, დაცულია შემდეგი კულტურული საკუთრებანი: კლასიკური ხელოვნების ნიმუშები, ბიბლიოთეკები, სამეცნიერო კოლექციები, ძვირფასი სამეცნიერო ინსტრუმენტები, მაგალითად, ასტრონომიული ტელესკოპები და ა.შ.¹⁷ თუმცა ლიბერის კოდექსი, რა თქმა უნდა, შეზღუდული იყო, მაგალითად, იგი უშვებდა კულტურული მემკვიდრეობის დაუფლებას, თუ მხარე არ დააზიანებდა აღნიშნულ ნივთს¹⁸. მიუხედავად იმისა, რომ ლიბერის კოდექსი არ იყო სამართლებრივი დოკუმენტი, მან მაინც განუზომლად დიდი წვლილი შეიტანა ომის კანონების ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში. ევროპის სახელმწიფოებმა (საფრანგეთი, გერმანია, გაერთიან-

¹⁴ Toman, T. (1996). The Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 4.

¹⁵ Vattel, E. D. (1797). The Law of Nations. G.G. & J. Robinson. London. 370.

¹⁶ Grotius, H. (2014). The Rights of the War and Peace. (A.C. Campbell trans., Project Gutenberg). 367. მისაწვდომია: <https://www.gutenberg.org>. ნანახია: 14.09.2025.

¹⁷ War Dept. General Orders No. 100: The Lieber Code. Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field. 1863. Art. 35. მისაწვდომია: <https://avalon.law.yale.edu>. ნანახია: 14.09.2025.

¹⁸ იქვე. Art. 36.

ნებული სამეფო) სწორედ ლიბერის კოდექსის გავლენით მიიღეს მსგავსი შინა-არსის დოკუმენტები¹⁹.

1874 წელს შეიქმნა ბრიუსელის დეკლარაცია, რომელიც არ იყო მბოჭავი ძალის დოკუმენტი, მაგრამ, როგორც დრომ აჩვენა, წარმოადგენდა შემდგომში მიღებული ჰააგის კონვენციების საფუძველს. აღნიშნულ დოკუმენტში პირველად იქნა ნახსენები კულტურული საკუთრების დაზიანების ან განადგურებისთვის სასჯელის დაწესების საკითხი. და ეს უკანასკნელი, უშუალოდ კონფლიქტის მონაწილე მხარეებს ავალდებულებდა, პასუხისმგებლობაში მიეცათ თავიანთი მოქალაქეები, ვინც განზრახ დააზიანებდა კულტურულ საკუთრებას²⁰.

მეოცე საუკუნის დასაწყისში, 1907 წლის ჰააგის კონვენციის 56-ე მუხლი აწესრიგებს, ოკუპაციის პირობებში, ოკუპანტი მხარის ვალდებულებას, დაიცვას რელიგიური, საგანმანათლებლო, მეცნიერული, სახელოვნებო და საქველმოქმედო დაწესებულებები და, მათ შორის, კულტურული საკუთრება/მემკვიდრეობა²¹. გარდა ზოგადი მოწესრიგებისა, კონვენციის 27-ე მუხლი ადგენს ოკუპანტი მხარის მიერ კულტურული საკუთრების დაცვის ვალდებულებას და პასუხისმგებლობას აკისრებს მხარეს ვალდებულების შეუსრულებლობის შემთხვევაში²². თუმცა მეორე მსოფლიო ომში გამოჩნდა, რომ 1907 წლის ჰააგის კონვენცია ვერ უზრუნველყოფდა კულტურული საკუთრების დაცვას. განსაკუთრებით, ხშირი იყო ნაცისტური გერმანიის წარმომადგენლების მიერ კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების და ნიმუშების გატაცების შემთხვევები. სწორედ აღნიშნული ფაქტობრივი გარემოებიდან გამომდინარე, ნათელი გახდა, რომ საჭირო იყო ახალი, უფრო ზუსტი და უშუალოდ კულტურულ საკუთრებაზე ორიენტირებული სამართლებრივი დოკუმენტის შექმნა. შედეგად, ჩამოყალიბდა 1954 წლის ჰააგის კონვენცია „შეიარაღებული კონფლიქტის შემთხვევაში კულტურულ ფასეულობათა დაცვის შესახებ“, შემდგომში მოხსენიებული, როგორც ჰააგის კონვენცია.

¹⁹ Toman, J. (1996). The Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 7.

²⁰ იქვე. 9.

²¹ Convention Respecting the Laws and Customs of War on Land. 1907. Art. 56.

²² იქვე. Art. 27.

12. ჰააგის კონვენცია და დამატებითი ოქმები (ახალი რეგულაცია კულტურული საკუთრების დაცვაში)

1954 წლის ჰააგის კონვენცია წარმოადგენს ძირითად ხელშეკრულებას, რომელიც იცავს კულტურულ საკუთრებას შეიარაღებულ კონფლიქტებში. ხელშეკრულება კულტურულ საკუთრებას განმარტავს, როგორც კულტურული მემკვიდრეობისა და ხალხებისთვის დიდი მნიშვნელობის მქონე მოძრავ და უძრავ საკუთრებას²³. ამავე ხელშეკრულების პირველი მუხლი განმარტავს კულტურულ საკუთრებას და გვაძლევს ჩამონათვალს, რა ითვლება კულტურულ საკუთრებად 1954 წლისთვის. ასეთებია: არქიტექტურული, ხელოვნების, ისტორიული და რელიგიური ძეგლები, ხელოვნების ნიმუშები, მანუსკრიპტები, ნიგნები, ისტორიული თუ არქეოლოგიური ინტერესის ობიექტები და ნივთები, შენობები, რომლებიც გამოიყენება, როგორც ბიბლიოთეკები, არქივები ან მოძრავი კულტურული საკუთრების საცავები თუ სამალავები²⁴. კონვენციის მე-4 მუხლი მებრძოლებს აკისრებს ვალდებულებას, პატივი სცენ კულტურულ საკუთრებას და თავი შეიკავონ ისეთი მოქმედებებისგან, რაც დააზიანებს ან გაანადგურებს კულტურულ მემკვიდრეობას. დაგმოილია ვანდალიზმი, ქურდობა და არასათანადო მოპყრობაც²⁵. კულტურული საკუთრების დაცვასთან დაკავშირებულ სამართლებრივ ჩარჩოს ამყარებს ჟენევის 1949 წლის კონვენციების დამატებითი ორი ოქმი, სადაც კულტურული საკუთრება დაცულია, როგორც საერთაშორისო, ისე არასაერთაშორისო კონფლიქტში²⁶. ზემოხსენებული ხელშეკრულებების გარდა, კულტურულ საკუთრებას იცავს საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართალი. მეომარი მხარისთვის კულტურული საკუთრების ხელყოფა დაშვებულია მხოლოდ სამხედრო აუცილებლობიდან გამომდინარე²⁷, მაგალითად, თუ კონფლიქტის ერთ-ერთი მხარე თავს აფარებს და საომარი დანიშნულებით იყენებს რომელიმე კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლს.

კულტურული საკუთრების დამცველ საერთაშორისო დოკუმენტებს კრიტიკოსიც ბევრი ჰყავს, რადგან საკმაო მაგალითი არსებობს, როდესაც შეიარაღებული კონფლიქტის მიმდინარეობისას, განზრახ თუ უნებლიედ, განადგურდა კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები. უახლოესი ისტორიიდან შეიძლება გამოიყოს რამდენი-

²³ Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 1954. *supra* note 48.

²⁴ იქვე. Art. 1.

²⁵ იქვე. Art. 4.

²⁶ Additional Protocol I, *supra* note 57, at 27; Additional Protocol II, *supra* note 57.

²⁷ Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 1954. Art. 39.

მე მაგალითი, როგორიცაა იუგოსლავიის დაშლის შემდგომ მომხდარი კონფლიქტი, თალიბანის მიერ ბამიანის ბუდას ქანდაკების განადგურება, ერაყის ეროვნული მუზეუმის გაძარცვა განმათავისუფლებელი მოძრაობის მიერ და ა.შ.²⁸ გაჩნდა მოსაზრებები, რომ არსებული სამართლებრივი ჩარჩო ვერ ახერხებს კულტურული საკუთრების სრულფასოვან დაცვას. აღნიშნულთან მიმართებით, სანუგეშოა, რომ მომხდარი ფაქტების და დანაშაულებრივი ქმედებების დაგმობის გარდა, საერთაშორისო ტრიბუნალებს დაკისრებული აქვთ სისხლისსამართლებრივი პასუხისმგებლობა კულტურულ საკუთრებაზე თავდასხმის გამო²⁹.

2. კულტურული საკუთრება კიბერსივრცეში

2.1. ციფრული და გაციფრებული კულტურული საკუთრება

ტექნოლოგიურმა განვითარებამ, როგორც სხვა ყველა მიმართულებით, რევოლუცია მოახდინა კულტურული მემკვიდრეობის სფეროშიც. კულტურული საკუთრების გაციფრებამ გაზარდა მათი სამეცნიერო და საგანმანათლებლო მიზნებით გამოყენება. ასევე, უფრო ხელმისაწვდომი გახდა ფართო საზოგადოებისთვის. ამავე მიმართულებით, გამოსარჩევია ისეთი პროექტები, როგორიცაა CyArk, რომელიც მუშაობს ისტორიული ძეგლების 3D მოდელების შექმნაზე და ხელმისაწვდომს ხდის მსოფლიოს ნებისმიერი წერტილიდან³⁰. დღეს უკვე შესაძლებელია არამატერიალური კულტურული ძეგლების დაცვა, ისეთის, როგორიცაა ეროვნული ცეკვა, მაგალითად, ზემოაღნიშნული პროექტის ფარგლებში დატულია იაპონური ეროვნული ცეკვები³¹.

გაციფრებული კულტურული საკუთრებისგან განსხვავებით, ციფრული კულტურული საკუთრება, იმთავითვე, იქმნება ციფრული ფორმით და რჩება ასეთად. კულტურული მემკვიდრეობის ციფრულ ფორმას ჯერ კიდევ 2003 წელს ახსენებს UNESCO და იზიარებს 1954 წლის ჰააგის კონვენციის ხედვას³². ციფრუ-

²⁸ Ong, R. (2021). Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*. 261.

²⁹ *Prosecutor v. Ahmad Al Fagi Al Mahdi*. ICC. 2016.

³⁰ *Mission Statement, CYARK*, მისაწვდომია: <https://www.cyark.org>. ნანახია: 29.08.2025.

³¹ Ong, R. (2021). Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*. 263.

³² იქვე. 264.

ლი კულტურული მემკვიდრეობის საუკეთესო თანამედროვე მაგალითი შეიძლება იყოს პლატფორმა იუთუბი (youtube), სადაც ნებისმიერ მსურველს შეუძლია, საკუთარი ვიდეოს განთავსება, მათ შორის, აქ ხვდება კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლების ვიდეოები, იქნება ეს კულტურულ მემკვიდრეობად შერაცხული რომელიმე ერის სიმღერა თუ ცეკვა, ისტორიული მონუმენტები თუ სხვა³³. შესაბამისად, იუთუბი, როგორც პლატფორმა, თავადაც ატარებს მნიშვნელობას კულტურული მემკვიდრეობის ჩრილში და მისი განადგურება/ნაშლა გამოიწვევს მსოფლიო საზოგადოების არსებითი ნაწილისთვის წვდომის შეზღუდვას მთელი რიგი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლებთან.

3. თანამედროვე კიბერსივრცე

კიბერსივრცე თავის თავში გულისხმობს დამოუკიდებელ ქსელებს, ინფორმაციული ტექნოლოგიის ინფრასტრუქტურებს, ინტერნეტს, ტელეკომუნიკაციის ქსელებს, კომპიუტერულ სისტემებს, პროცესორებს და კონტროლერებს³⁴. ამასთან, კიბერსივრცეს, საკუთარი მიზნების მისაღწევად იყენებენ როგორც სახელმწიფოები, ასევე არასახელმწიფო აქტორები. კიბერომი გულისხმობს შეიარაღებულ კონფლიქტში პოლიტიკური თუ სამხედრო მიზნების მიღწევას ციფრული საშუალებების გამოყენებით³⁵. ერთ-ერთი მაგალითია ირანის ბირთვული ცენტრიფუგების წინააღმდეგ გამოყენებული Stuxnet-ის ვირუსი³⁶. მატერიალური კულტურული საკუთრება ნათლად არის დაცული კიბერშეტევებისგან. 1907 წლის ჰააგის რეგულაციები და 1954 წლის ჰააგის კონვენცია იცავს მათ, მხარეების და ომის მეთოდების განურჩევლად³⁷. შესაბამისად, კიბერშეტევის შედეგად, ნებისმიერი ტიპის მატერიალური, კულტურული საკუთრების/მემკვიდრეობის

³³ იქვე. 266.

³⁴ U.S. Department of Commerce. National Institute of Standards and Technology. Information Security. Glossary. Appendix B. p. 3. მისაწვდომია: <chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://nvlpubs.nist.gov.pdf>. ნანახია: 29.08.2025.

³⁵ Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations. Cambridge University Press. 2017. *Supra* note 4, at 375.

³⁶ ღვინჯილია, გ. (2022). კიბეროპერაციები და ძალის გამოყენების საერთაშორისო სამართალი. 4.

³⁷ Convention Respecting the Laws and Customs of War on Land. 1907. *supra* note 43; Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 1954. *supra* note 48.

დაზიანება დაარღვევს ზემოაღნიშნულ საერთაშორისო სამართლებრივ ჩარჩოს. ომის წარმოების ფორმების ცვლილების მიუხედავად, კულტურული საკუთრების/მემკვიდრეობის დაცვის ნორმები კვლავ აგრძელებს მოქმედებას.

3.1. კულტურული საკუთრების დაცვა თანამედროვე შეიარაღებული კონფლიქტის სამართლის მიხედვით

მატერიალური, კულტურული საკუთრებისგან განსხვავებით, შედარებით რთული საკითხია ციფრულ და გაციფრებულ კულტურულ საკუთრებაზე საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის მოქმედება. სახელმწიფოები ზრდიან თავიანთ კიბერ შესაძლებლობებს და, შესაბამისად, სახელმწიფოთა მიერ ორგანიზებული კიბერშეტევებიც უფრო და უფრო ხშირია³⁸. 2005-2019 წლების შუალედში განხორცილდა, დაახლოებით, 480 კიბერშეტევა და ეს რიცხვი ყოველწლიურად იზრდება³⁹. სახელმწიფოთა სამხედრო და სამოქალაქო ინტერნეტ ინფრასტრუქტურა გადაჯაჭვულია და ერთმანეთის გარეშე ვერ ფუნქციონირებს. შესაბამისად, შეიარაღებული კონფლიქტი არსებით საფრთხეს წარმოადგენს ორივე ტიპის კიბერ ინფრასტრუქტურის მიმართ, მათ შორის ციფრული და გაციფრებული კულტურული საკუთრების მიმართაც. ვინაიდან მეომარი მხარისთვის ხშირად რთულია იყოს დარწმუნებული სამიზნის ბუნებაში, რისკის თავიდან არიდების მიზნით, ანადგურებენ ნებისმიერი ტიპის სამიზნეებს⁴⁰.

არაერთი მიზეზი არსებობს, რატომ შეიძლება დაესხას თავს კულტურულ საკუთრებას სახელმწიფო ან არასახელმწიფო აქტორი. ამის მარტივი მაგალითი შეიძლება იყოს ეთნიკური წმენდის კამპანიები და იდენტიფიკაციის დაკავშირებული ომები⁴¹. კულტურულ საკუთრებაზე თავდასხმა შესაძლოა განხორციელდეს ტაქტიკური თუ ეკონომიკური უპირატესობის მოპოვების მიზნით⁴². კონფლიქ-

³⁸ *Council on Foreign Affairs*. Understanding the Proliferation of Cyber Capabilities. მისწავლდომია: <https://www.cfr.org>. ნანახია: 29.08.2025.

³⁹ *Council on Foreign Affairs*. Cyber Operations Tracker. მისწავლდომია: <https://www.cfr.org>. ნანახია: 29.08.2025.

⁴⁰ *Ong, R.* (2021). Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*. 269.

⁴¹ *Brosche, J.* (2017). Heritage Under Attack: Motives for Targeting Cultural Property During Armed Attack. *Int' L J.* 248.

⁴² იქვე. 249.

ტში მხარეები კულტურულ საკუთრებას ეპყრობიან ისე, როგორც ნებისმიერ შენობასა თუ ობიექტს და მის ბუნებას, როგორც წესი, არ იღებენ მხედველობაში. კულტურული საკუთრების ერთ-ერთი ფორმაა კინოფილმი. 2014 წელს Sony Pictures გახდა კიბერშეტევის მსხვერპლი. დაზიანდა როგორც კინოფილმის ფაილები, ასევე კომპანიის მონაცემთა ბაზა და ათასობით თანამშრომლის პირადი ინფორმაცია დროებით გასაჯაროვდა. აღნიშნული კიბერშეტევის ორგანიზატორი იყო ჩრდილოეთ კორეა, რადგან ფილმი „ინტერვიუ“ წარმოადგენდა კომედიურ შარჟს, სწორედ ჩრდილოეთ კორეის მმართველზე კიმ ჯონგ-უნზე⁴³.

ტრადიციული კულტურული დანესებულებები დროდადრო ციფრულდება. უკანასკნელ 20 წელიწადში მსოფლიოს წამყვანი მუზეუმების აბსოლუტური უმრავლესობა გაციფრულდა, მათ შორის, ვატიკანის მუზეუმი, ორსეის მუზეუმი, ლონდონის ეროვნული გალერეა, ნიუ-იორკის მეტროპოლიტენის მუზეუმი, რაიკსმუზეუმი ნიდერლანდებში და ა.შ.⁴⁴ ზემოაღნიშნულ მუზეუმებზე კიბერშეტევა და გაციფრებული ხელოვნების ნიმუშების დაზიანება ან გატაცება ჩაითვლება კულტურული საკუთრების ხელყოფად და საერთაშორისო სამართლის დარღვევად.

2017 წელს ესტონეთმა პირველმა შექმნა მსოფლიოში „მონაცემთა საელჩო“, რომელიც განთავსებულია ლუქსემბურგში და წარმოადგენს მაღალი დაცვის მქონე მონაცემთა კონტროლის და შენახვის ცენტრს. აღნიშნული დანესებულების მიზანია, ესტონეთზე კონვენციური თავდასხმის, ბუნებრივი კატაკლიზმის ან კიბერთავდასხმის შემთხვევაში, ესტონეთის ციფრული ინფორმაცია, მათ შორის ციფრული თუ გაციფრებული კულტურული საკუთრება იყოს დაცული⁴⁵. პარალელურად, წამყვან სახელმწიფოთა ლიდერები, თავიანთ განცხადებებში, ხაზს უსვამენ კულტურული საკუთრების კიბერშეტევებისგან დაცვის აუცილებლობას და საფრთხეებს⁴⁶. ყოველივე ზემოაღნიშნული მიუთითებს, რომ სახელმწიფოები აცნობიერებენ, თუ რა საფრთხის შემცველი შეიძლება იყოს კიბერშეტევები კულტურული საკუთრების მიმართ და იწყებენ აღნიშნულ საკითხზე საკუთარ პოლიტიკურ დოკუმენტებში აპელირებას. მსგავსი ფორმა კარგად ნაც-

⁴³ Peterson, A. (2021). The Sony Pictures Hack Explained. Washington Post.

⁴⁴ Ong, R. Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*. 271.

⁴⁵ E-Estonia. Estonia to Open the World's First Data Embassy in Luxembourg. 2017. მისაწვდომია: <https://perma.cc.> ნანახია: 29.08.2025.

⁴⁶ Lyons, A. (2018). Identity of a Nation. *Columbia Human Rights Law Review*. მისაწვდომია: <https://www.aspi.org.au.> ნანახია: 30.08.2025.

ნობია საერთაშორისო სამართლისთვის. ეს არის ე.წ. „რბილი სამართლის“ ჩამოყალიბების გზა, სახელმწიფოთა პოლიტიკური დოკუმენტებიდან სავალდებულო ძალის მქონე საერთაშორისო სამართლებრივ ხელშეკრულებამდე.

4. საერთაშორისო სამართლის ევოლუციური განმარტება კიბერსივრცეში კულტურული საკუთრების დაცვის მიზნით

4.1. ციფრული და გაციფრებული კულტურული საკუთრება როგორც არქივები

საერთაშორისო სამართლის ევოლუციური განმარტება არის მისი კიბერსივრცეზე გავრცელების საუკეთესო გზა. საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართალი მოქმედებს მაშინ, როდესაც არსებობს სახელმწიფოთა პრაქტიკა და სახელმწიფოები კისრულობენ რიგ ვალდებულებებს. მეტოქეობა მხარე იქნება ეს სახელმწიფო თუ არასახელმწიფო აქტორი, უმეტესად, პასუხისმგებლობას არ იღებენ განხორციელებულ კიბეროპერაციაზე, რაც ართულებს ამ უკანასკნელის შერაცხვას. ზოგადად, მსგავსი საკითხების სამართლებრივი მონესრიგება იწყება მაშინ, როდესაც ზიანი მიაღდება ან ზიანის საფრთხის ქვეშ დადგება წამყვანი სახელმწიფოების არსებითი ნაწილი. სწორედ ამიტომ, ჯერჯერობით, არ არის მონესრიგებული კიბეროპერაციების საერთაშორისო სამართლის დარგი და არ არის შექმნილი კონკრეტული სავალდებულო ძალის მქონე საერთაშორისო სამართლებრივი ხელშეკრულება. თუმცა რუსეთ-უკრაინის მიმდინარე სამხედრო კონფლიქტის გათვალისწინებით, სადაც მხარეების მიერ აქტიურად გამოიყენება კიბეროპერაციები, ძირითადად, მეტოქეზე სამხედრო უპირატესობის მოპოვების მიზნით, ქმნის ახალ რეალობას და დარგის მონესრიგების საჭიროებას. წინააღმდეგ შემთხვევაში, სახეზე გვექნება ათეულობით კიბეროპერაცია, რომელსაც საერთაშორისო საზოგადოება ვერ მიცემს სამართლებრივ შეფასებას და პასუხისმგებლობას ვერ დააკისრებს დამნაშავე მხარეს. მაგრამ, სანამ შეიქმნება კონკრეტული კიბეროპერაციების მომნესრიგებელი საერთაშორისო ხელშეკრულება, კიბეროპერაციებს ანესრიგებს საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართალი⁴⁷.

⁴⁷ ლვინჯილია, გ. (2022). კიბეროპერაციები და ძალის გამოყენების საერთაშორისო სამართალი. 34.

ვინაიდან არ იქმნება ახალი სამართლებრივი ჩარჩო, რომელიც დაიცავს ციფრულ და გაციფრებულ კულტურულ საკუთრებას კიბეროპერაციებისგან, საჭიროა მათი დაცვა მოხდეს უკვე არსებული ჩარჩოს ფარგლებში. აქამდე არსებული საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები არ იცნობდნენ ტერმინებს „ციფრული“ და „გაციფრებული“, რადგან კულტურული საკუთრების დამცველი მთავარი დოკუმენტი შექმნილია 1954 წელს და იმ დროისთვის აღნიშნული ცნებები უბრალოდ არ არსებობდა. ერთ-ერთი გამოსავალია ციფრული და გაციფრებული კულტურული საკუთრების გააზრება თავისი შინაარსის მიხედვით და უკვე არსებულ რომელიმე დაცულ მიმართულებაში მოქცევა. ყველაზე ლოგიკურია, ასეთად შეირჩეს არქივები⁴⁸. ამ შემთხვევაში, ციფრულ და გაციფრებულ კულტურულ მემკვიდრეობაზე გავრცელდება აქამდე არსებული სამართლებრივი ჩარჩო, კერძოდ 1954 წლის ჰააგის კონვენცია.

საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართლის დაცვა ფიზიკურ ჩანაწერებზე, ბიბლიოთეკებზე და არქივებზე ეფუძნება მათ უდიდეს მნიშვნელობას კაცობრიობისთვის. კულტურული მემკვიდრეობა გამოხატავს საზოგადოების კულტურულ იდენტობას, ერთიანობას და ღირებულებებს⁴⁹. სწორედ ამიტომ, საუკუნეების განმავლობაში, თუ მეტრძოლ მხარეს სურდა მოწინააღმდეგის კვალის გაქრობა კონკრეტული ტერიტორიიდან და მომავალ თაობებში წინაპრების კვალის წაშლა, პირველი, რასაც აკეთებდა, იყო – კულტურული მემკვიდრეობის განადგურება.

დაკარგული არქივების აღდგენა შეუძლებელია, ისევე როგორც ციფრული საკუთრების, რადგან ეს უკანასკნელი მხოლოდ ციფრული ფორმით არსებობს და მისი განადგურების შემთხვევაში, არ არსებობს მისი ფიზიკური ალტერნატი. სწორედ ამიტომ, ციფრულ და გაციფრებულ კულტურულ საკუთრებაზე უნდა გავრცელდეს ზუსტად იგივე საერთაშორისო სამართლებრივი დაცვა, რაც არქივებზე ვრცელდება. საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი ისედაც იცავს ფიზიკურ ფორმაში არსებულ არქივებს და დოკუმენტებს⁵⁰. ანალოგიურად უნდა გავრცელდეს დაცვა აღნიშნული დოკუმენტების თუ არქივების ციფრულ/გაციფრებულ ვერსიებზეც. აღნიშნულს ამყარებს ის ფაქტიც, რომ 1954

⁴⁸ Cronin, Ch. (2015). 3D Printing: Cultural Property as Intellectual Property. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*.

⁴⁹ Merryman, J. H. (1989). The Public Interest in Cultural Property. *California Law Review*. 339.

⁵⁰ Ong, R. (2021). Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*. 276.

წლის ჰააგის კონვენცია იცავს კულტურული საკუთრების რეპროდუქციებს, იქნება ეს მანუსკრიპტი, წიგნი თუ არქივი⁵¹. ციფრული/გაციფრებული საკუთრების შემთხვევაში, უპრიანი, იქნება თუ გამოვიყენებთ ევოლუციური განმარტების ფენომენს⁵². ცხადია, რომ 1954 წლის ჰააგის კონვენცია მიზნად ისახავს სხვა ტიპის კულტურულ საკუთრებასთან ერთად არქივების დაცვას. არქივის ერთ-ერთი თანამედროვე მაგალითი, თავისი ფორმით, შეიძლება იყოს ციფრული/გაციფრებული კულტურული საკუთრება. შესაბამისად, კონვენციის ამოცანებიდან და მიზნებიდან გამომდინარე, ევოლუციური განმარტების თანახმად, 1954 წლის ჰააგის კონვენცია საკუთარ დაცვას ზუსტად იგივენაირად ავრცელებს ციფრულ/გაციფრებულ კულტურულ საკუთრებაზე, როგორც ამას აკეთებს არქივებთან მიმართებით.

სახელმწიფოთა პრაქტიკა აჩვენებს, რომ რიგი სახელმწიფოები ავსებენ ინფორმაციას ციფრული/გაციფრებული კულტურული საკუთრების შესახებ 1954 წლის კონვენციის იმპლემენტაციის ანგარიშებში. ასეთი სახელმწიფოები არიან: ბელგია, კვიპროსი, საბერძნეთი, ავსტრალია, თურქეთი, ესტონეთი და სხვა⁵³.

4.2. მეომარი მხარის ვალდებულებები ციფრული და გაციფრებული კულტურული საკუთრების მიმართ

ციფრული კულტურული საკუთრება ექცევა შეიარაღებული კონფლიქტის მონესრიგების სფეროში, თუმცა კიბერსივრცის ახალი მახასიათებლები განსხვავდება იმისგან, თუ რა ვალდებულებები გააჩნიათ მეომარ მხარეებს. ამჟამინდელი საერთაშორისო სამართლებრივი რეჟიმი აწესებს შემდეგ ძირითად ვალდებულებებს, კულტურულ საკუთრებასთან მიმართებით: 1) სახელმწიფოებს ეკრძალებათ, კულტურულ საკუთრებაზე განზრახ დამიზნებით განახორციელონ მტრული აქტი; 2) სახელმწიფოებს ეკრძალებათ, კულტურული საკუთრების იმგვარად გამოყენება, რომელიც საფრთხეს შეუქმნის ამ უკანასკნელს; 3) სახელმწიფოებს ეკრძალებათ, კულტურული საკუთრების ძარცვა ან ანგარიშსწორე-

⁵¹ Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 1954. *supra* note 48. Art. 1(a).

⁵² ლეინჯილია, გ. (2022). კიბეროპერაციები და ძალის გამოყენების საერთაშორისო სამართალი. 28.

⁵³ Ong, R. (2021). Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*. 278.

ბისტვის გამოყენება; 4) სახელმწიფოები ვალდებული არიან შეაჩერონ კულტურული საკუთრების ქურდობა, ძარცვა, ვანდალიზმი და არასათანადო მოპყრობა⁵⁴. აღნიშნული ვალდებულებები გამყარებულია 1954 წლის ჰააგის კონვენციით, მისი დამატებითი ოქმებით, საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართლით და წარმოადგენს კულტურული საკუთრების და მემკვიდრეობის დაცვის ძირითად ინსტრუმენტებს.

აღნიშნული ვალდებულებები ნათელია, როდესაც სამხედრო დანაყოფები მოძრაობენ უშუალოდ კულტურული საკუთრების მახლობლად, მაგრამ ბუნდოვანი ხდება, როდესაც საქმე ეხება კიბერსივრცეში არსებულ კულტურულ საკუთრებას. მაგალითად, რომ ავილოთ ვიკიპედია, სადაც განთავსებულია 6 მილიონი სტატია მხოლოდ ინგლისურ ენაზე, ყოველთვიურად ყავს 2 მილიარდზე მეტი უნიკალური ვიზიტორი, არის მსოფლიოში ერთ-ერთი ყველაზე მონახულებადი საიტი. ვიკიპედიის და მისი ქვე-პლატფორმების ელექტრონული მოცულობა აღემატება 24 ტერაბაიტს⁵⁵. ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, ვიკიპედია ექცევა არქივების განმარტებაში 1954 წლის ჰააგის კონვენციის და 1907 წლის ჰააგის რეგულაციების მიხედვით⁵⁶. ვანდალიზმის ფაქტები უცხო არც ვიკიპედიას რედაქტორებისთვისაა. საიტი წარმოადგენს თანამშრომლობის სივრცეს მომხმარებლებს შორის. ხშირია შემთხვევები, როდესაც კონკრეტული ფაქტის დამახინჯება, სტატიის რედაქტირება და მცდარი ინფორმაციის განთავსება ხდება საიტზე, რის გამოსწორებაზეც მუშაობს რედაქტორების გუნდი. ერთი შეხედვით მსგავსი ფაქტები სერიოზულად არ აღიქმება, მაგრამ, თუ საქმე ეხება შეთანხმებულ სინქრონიზებულ ოპერაციას, მაშინ ზიანის მიყენების და მცდარი ინფორმაციის გავრცელების საფრთხე გაცილებით დიდია. 2019 წელს ჩინეთის მოწოდების და სავარაუდო მობილიზაციის შედეგად, 1600-ზე მეტი ცვლილება განხორციელდა ვიკიპედიას სტატიებში, რომლებიც ეხებოდა ჰონგ კონგს, ტაივანს და 1989 წლის ტიანმენის მოედნის პროტესტს⁵⁷. მსგავსი მასშტაბის ორგანიზებულ ოპერაციებთან ბრძოლა და მიყენებული ზიანის აღმოფხვრა საკმაოდ რთულია.

⁵⁴ Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 1954. *supra* note 48, Art. 4. Additional Protocol I, *supra* note 57.

⁵⁵ Ong, R. (2021). Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*. 279.

⁵⁶ Henckaerts & Doswald-Beck. Customary International Humanitarian Law. *supra* note 18.

⁵⁷ Miller, C. (2019). China and Taiwan Clash over Wikipedia Edits. BBC. მისაწვდომია: <https://www.bbc.com>. ნანახია: 06.09.2025.

ერთ-ერთი გზა იმის დასადგენად, აზიანებს თუ არა სახელმწიფო კულტურულ საკუთრებას კიბერსივრცეში, არის მოძრავი შკალის (sliding scale) ანალიზი. რა მასშტაბის გავლენას ახდენს სამხედრო ოპერაცია კულტურულ საკუთრებაზე. მაგალითად, თუ სამხედრო ოპერაციისას განადგურდება არქივში არსებული რამდენიმე წიგნი, ეს იქნება მინიმალური ზიანი, ხოლო თუ გადაიწვება არქივი ან განადგურდება მისი არსებითი ნაწილი, ეს იქნება კულტურული საკუთრების განადგურება და არსებითი ზიანი. მსგავსი შედეგები დგება, როდესაც კულტურულ საკუთრებაზე თავდასხმა ხდება კიბერსივრცეში. მაგალითად, თუ ჩრდილოეთ კორეა გადაწყვეტს, რომ მათი ლიდერის შესახებ ვიკიპედიაზე არსებული სტატიები დაარედაქტირონ, აღნიშნული იქნება დისკომფორტი რედაქტორთა ჯგუფისთვის, თუმცა გარკვეული პერიოდის შემდეგ ვითარება დაუბრუნდება პირვანდელს. მაგრამ თუ სტატიების დარედაქტირების ნაცვლად ჩრდილოეთ კორეა გადაწყვეტს განახორციელოს კიბეროპერაცია და საიტიდან წაშალოს არსებითი მოცულობის ინფორმაცია, ეს უკვე გამოიწვევს მნიშვნელოვან ზიანს და წაშლილი ინფორმაციის თავიდან განთავსებას დასჭირდება დიდი დრო და რესურსი, შესაძლოა ზიანის სრულად აღდგენა ვერც მოხდეს. ციფრული/გაციფრებული კულტურული მემკვიდრეობა განსაკუთრებით ფასეულია, როდესაც ის რჩება მემკვიდრეობის ერთადერთ ფორმად. მაგალითად, მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ, ვარშავის განადგურებული ნაწილის აღდგენა მოხდა მე-18 საუკუნის ნახაზებით და ნახატებით⁵⁸. XXI საუკუნეში კი ისლამური სახელმწიფოს მიერ მოსულის და ლევანტის განადგურების შემდეგ მათი აღდგენა და ისტორიული ძეგლების რესტავრაცია ხორციელდება წინასწარ შექმნილი 3D მოდელების მეშვეობით⁵⁹.

სახელმწიფოთა სხვა ვალდებულებები კულტურული საკუთრების მიმართ კარგად ერგება კიბერსივრცესაც. მშვიდობიან დროს სახელმწიფოებმა უნდა დაიცვან ციფრული და გაციფრებული კულტურული საკუთრება სხვა სახელმწიფოს ან არასახელმწიფო აქტორების მიერ განხორციელებული ქურდობის, ვანდალიზმის ან არასათანადო მოპყრობისგან⁶⁰. მნიშვნელოვანია კიბერსივრცეში გამოყენებული თავდასხმის ფორმა. მაგალითად DDoS ტიპის თავდასხმისას, როდესაც ქსელის გადატვირთვა ხდება უამრავი წვდომის მოთხოვნით და საიტი

⁵⁸ Mersom, D. (2016). Story of Cities #28: How Postwar Warsaw Was Rebuilt Using 18th Century Paintings. Guardian. მისაწვდომია: <https://www.theguardian.com>. ნანახია: 06.09.2025.

⁵⁹ Rekrei: A Summary. 2021. მისაწვდომია: <https://perma.cc>. ნანახია: 06.09.2025.

⁶⁰ Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 1954. *supra* note 48, Art. 3, 7.

ითიშება. ასეთ დროს, როდესაც მხოლოდ DDoS ტიპის თავდასხმა ხორციელდება, კულტურულ საკუთრებასთან მიმართებით, საერთაშორისო სამართალი არ დაირღვევა, რადგან თავდასხმის შედეგად, ციფრული/გაციფრებული კულტურული საკუთრება არ დაზიანდება, მხოლოდ წვდომა შეიზღუდება დროებით. აღნიშნულ შემთხვევებში, 1954 წლის კონვენცია დაირღვევა მხოლოდ მაშინ, როდესაც კიბერშეტევის სამიზნე უშუალოდ ციფრული/გაციფრებული კულტურული საკუთრება და მისი დაზიანება ან განადგურებაა.

ჰააგის 1954 წლის კონვენციის II დამატებითი ოქმი არ იცავს არქივებს. იგი იცავს ისტორიულ ძეგლებს, ხელოვნების ნიმუშებს და ღვთისმსახურების ადგილებს, რომლებიც ხალხების კულტურულ ან რელიგიურ მემკვიდრეობას წარმოადგენს⁶¹. ამასთან, წითელი ჯვრის საერთაშორისო კომიტეტი განმარტავს, რომ მეორე დამატებითი ოქმი მოიცავს 1954 წლის ჰააგის კონვენციის განმარტებას კულტურულ მემკვიდრეობასა და საკუთრებაზე⁶². შესაბამისად, მეორე დამატებითი ოქმის დაცვა გავრცელდება კულტურულ საკუთრებაზეც, იმის მიუხედავად, რომ თავად დოკუმენტის ტექსტში არ არის ნახსენები არქივები. აქედან გამომდინარე, საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი კრძალავს კულტურულ საკუთრებაზე DDoS ტიპის შეტევის განხორციელებას.

საყურადღებოა 1954 წლის ჰააგის კონვენციის მიერ დაწესებული ტერიტორიულობის საკითხი. აღნიშნული დოკუმენტის მიხედვით, სახელმწიფოები, მშვიდობიან დროს ვალდებული არიან, დაიცვან საკუთარ ტერიტორიაზე არსებული კულტურული საკუთრება. ამ შემთხვევაში, პრობლემურია ისეთი კულტურული საკუთრების დაცვა, რომელიც იმყოფება ოკუპირებულ ტერიტორიაზე. მართალია, კონვენცია კულტურული საკუთრების დაცვის ვალდებულებას უწესებს ნებისმიერ ხელმომწერ სახელმწიფოს, მაგრამ ეს შეზღუდვა არ მოიცავს ყველა შემთხვევას. მაგალითად, საქართველოს ტერიტორიის ნაწილი, კერძოდ, აფხაზეთი, ოკუპირებულია. აღნიშნულ ტერიტორიაზე მდებარეობს არაერთი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლი და კულტურული საკუთრება. თავის მხრივ, აფხაზეთში არსებული რეჟიმი არ არის აღიარებული სახელმწიფოთა აბსოლუტური უმრავლესობის მიერ, არ არის საერთაშორისო ორგანიზაციების წევრი და, თავისთავად, არ არის 1954 წლის კონვენციის ხელმომწერი. ასეთ შემთხვევაში, საერთაშორისო სამართლებრივი დაცვის საკითხი კითხვის ნიშნის ქვეშ დგება. ერ-

⁶¹ Geneva Conventions of 1949. II Additional Protocol. 1977. *Supra* note 57. Art. 16.

⁶² Ong, R. (2021). Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*. 281.

თ-ერთი გამოსავალი, რაც ამ ეტაპზე არსებობს და რაც იძლევა საშუალებას, აფხაზეთის ტერიტორიაზე კულტურული საკუთრების განზრახ დაზიანების შემთხვევაში, პასუხი მოეთხოვოს იქ არსებულ არაკანონიერ რეჟიმს, არის საერთაშორისო ჩვეულებითი სამართალი. აქაც, პასუხისმგებლობის ნორმები და რეპარაციის ფორმები მსგავსი შემთხვევებისთვის კონკრეტულად არ არის განვლილი.

კიდევ ერთი პრობლემური საკითხი უკავშირდება ციფრულ/გაციფრებულ კულტურულ საკუთრებას. ფიზიკურისგან განსხვავებით ციფრული/გაციფრებული კულტურული საკუთრება ინახება კიბერსივრცეში, კონკრეტულად, სერვერებზე. აღნიშნული სერვერები განთავსებულია მთელი მსოფლიოს მასშტაბით და სახელმწიფოები სარგებლობენ არა მხოლოდ საკუთარ ტერიტორიაზე განთავსებული სერვერებით, არამედ სხვა სახელმწიფოს ტერიტორიაზე მდებარე სერვერებითაც. ასეთ დროს ჩნდება კითხვა, თუ A სახელმწიფოს ციფრული კულტურული საკუთრება ინახება B სახელმწიფოს ტერიტორიაზე არსებულ სერვერზე, ვის აქვს აღნიშნული კულტურული საკუთრების დაცვის ვალდებულება? 1954 წლის კონვენცია ამბობს, რომ სახელმწიფო ვალდებულია, დაიცვას საკუთარ ტერიტორიაზე არსებული კულტურული მემკვიდრეობა. აქ არ გვხვდება დაკონკრეტება, რომ სახელმწიფო ვალდებულია დაიცვას მხოლოდ მისი კულტურული მემკვიდრეობა, არამედ ნებისმიერი კულტურული მემკვიდრეობა, რომელიც მის ტერიტორიაზე მდებარეობს. ამას ემატება აღქმა და განმარტება, რომ კულტურული მემკვიდრეობა/საკუთრება წარმოადგენს მთელი კაცობრიობის საკუთრებას და არა მხოლოდ ერთი სახელმწიფოსი. შესაბამისად, სახელმწიფო ვალდებულია დაიცვას მის ტერიტორიაზე არსებული ნებისმიერი ტიპის კულტურული მემკვიდრეობა, იმის მიუხედავად, ეს უკანასკნელი ეკუთვნის მას თუ სხვა სახელმწიფოს.

4.3. კიბერსივრცეში კულტურული საკუთრების ასლების (რეპლიკების) დაცვა

მეცნიერთა შორის განხილვის საგანია, თუ რა ზემოქმედებას ახდენს ციფრული ტექნოლოგიები ხელოვნების ავთენტურობაზე⁶³. ხელოვნების ნიმუში განსაკუთრებით ფასობს მისი ავთენტურობით. სწორედ ამიტომ, იცავენ ცნობილი ხელოვნების ნიმუშების ორიგინალებს და ცდილობენ, აღკვეთონ მისი რეპლიკით

⁶³ Paul, Ch. (2015). Digital Art. 3rd ed. London: Thames & Hudson. 96.

ჩანაცვლება. შესაძლოა, მსგავსი იყოს მიდგომა, როდესაც საქმე ეხება ცნობილ ფერწერულ ტილოს, მაგრამ განსხვავებულია შემთხვევა, თუ საუბარია ფოტოზე. უამრავი ცნობილი ფოტოს ციფრული რეპლიკა არსებობს და გავრცელებულია მთელ მსოფლიოში ინტერნეტის მეშვეობით. გავრცელებულია ვერსია, რომ ჰუმანიტარული სამართლის დაცვა რეპლიკებზე არ უნდა ვრცელდებოდეს, რადგან რეპროდუქციები მასობრივად არის გავრცელებული და მათი ფაქტობრივი განადგურება უკიდურესად რთულია. აღნიშნულის პარალელურად, კიბეროპერაციების მიმართულებით არსებული ამ ეტაპისთვის, ყველაზე სრულფასოვანი დოკუმენტი, ტალინის პრინციპების მეორე რედაქცია ხაზს უსვამს მეომარი მხარეების ვალდებულებას პატივი სცენ და დაიცვან კულტურული საკუთრება, რომელიც შეიძლება განთავსებული იყოს კიბერსივრცეში ან გახდეს კიბეროპერაციის ზემოქმედების საგანი⁶⁴. გარდა ამისა, ჰააგის 1954 წლის კონვენცია დაცვას ავრცელებს მნიშვნელოვან ნიგნებზე, არქივებზე ან რეპროდუქციებზე⁶⁵. კონვენციაში ცალკე იქნა გამოყოფილი რეპროდუქციების დაცვა, რათა მომავალ თაობებს ჰქონოდათ ხელოვნების ნიმუშების გაცნობის საშუალება მათი განადგურების შემთხვევაშიც კი. ყოფილი იუგოსლავიის სისხლის სამართლის ტრიბუნალის მიერ განხილულ საქმეში (*Prosecutor v. Jokic*), რომელიც ეხებოდა ქალაქ დუბროვნიკში იუნესკო-ს მსოფლიო მემკვიდრეობის სიაში არსებულ ნაგებობებზე თავდასხმას, ტრიბუნალმა დაადგინა, რომ ჟენევის კონვენციების I და II დამატებითი ოქმები იცავენ კულტურულ მემკვიდრეობას/საკუთრებას და კრძალავენ მასზე ნებისმიერი ტიპის თავდასხმას, იმის მიუხედავად, რეალური ზიანი მოჰყვება თუ არა, შედეგად თავდასხმას⁶⁶. ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, საერთაშორისო ჰუმანიტარული სამართალი კრძალავს კულტურული საკუთრების წინააღმდეგ განხორციელებულ, როგორც კონვენციურ, ისე კიბერ-შეტევებსაც და მათი განხორციელება ჩაითვლება საერთაშორისო სამართლის დარღვევად.

⁶⁴ Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations. Cambridge University Press. 2017. *Supra* note 4. 534.

⁶⁵ Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 1954. *supra* note 48. Art. 1(a).

⁶⁶ *Prosecutor v. Jokic*. (2004). Case No. IT-01-42-T. Sentencing Judgement para 50. ICTY. მიწანდომია: <https://perma.cc>. ნანახია: 10.09.2025.

4.4. როგორ დავიცვათ ციფრული კულტურული საკუთრება რეალურ ცხოვრებაში

შეკითხვად რჩება, თუ როგორ უნდა იქნეს უზრუნველყოფილი ჰააგის და ჟენევის კონვენციების და მათი დამატებითი ოქმების ფუნქციონირება ციფრულ კულტურულ საკუთრებასთან მიმართებით. ჰააგის კონვენციის მე-16 და მე-17 მუხლები ავალდებულებს მხარეებს, აღმნიშვნელი მარკერები გაუკეთონ ფიზიკურ კულტურულ საკუთრებას და ამ უკანასკნელს მიენიჭოს დაცულის სტატუსი⁶⁷. სამხედრო დანაყოფებს აქვთ კონკრეტული სიები, სადაც მოცემულია ინფორმაცია ობიექტების შესახებ, რომლებზე თავდასხმაც აკრძალულია და არ უნდა განახორციელონ მსგავსი აქტი. კულტურული საკუთრების ნიმუშებიც შედის ასეთ სიებში. სწორედ ამგვარი სიის არსებობამ გადაარჩინა განადგურებას უძველესი ძეგლები ყურის პირველი ომის დროს და 2011 წელს ლიბიაში შეჭრისას⁶⁸. მსგავსი ტიპის სიებში შესაძლოა მოხვდეს კონკრეტული სერვერები, მონაცემთა ბაზები ან IP მისამართები, სადაც დაცულია კულტურული საკუთრება. ეს ნაბიჯი არსებითად გაამარტივებდა კულტურული საკუთრების დაცვას კიბერსივრცეში. ამის ერთ-ერთი ტექნიკური გზაა სამოქალაქო ინტერნეტის გამოყოფა იმ ქსელისგან, რასაც მხარეები იყენებენ სამხედრო ოპერაციებისთვის. ასეთ შემთხვევაში, გაცილებით უფრო იოლი იქნებოდა კულტურული საკუთრების დაცვა შეიარაღებული კონფლიქტისას, რადგან ქსელების გაყოფით გაიმიჯნება მოქმედების, სამხედრო ოპერაციების და კულტურული საკუთრების დაცვის სივრცეც და ფიზიკურად ვერ ექნება ადგილი შემთხვევითობას ან თანმდევ ზიანს. ნათელი იქნება, რომ, თუ ვინმე კიბერშეტევას განახორციელებს რომელიმე კულტურული საკუთრების წინააღდეგ, ეს იქნება მიზანმიმართული მოქმედება და არა შემთხვევითობა ან თანმდევი ზიანი. მინიმალურ დონეზე სახელმწიფოებმა გარკვეული კიბერთავდაცვის საშუალებები უნდა შექმნან კონკრეტულად კულტურული საკუთრების დასაცავად, რათა შეასრულონ 1954 წლის ჰააგის კონვენციის მე-3 მუხლით ნაკისრი ვალდებულება⁶⁹.

⁶⁷ Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 1954. *supra* note 48. Arts. 16, 17.

⁶⁸ Gerstenblith, P. (2014). Beyond the 1954 Hague Convention in Cultural Awareness in the Military: Developments and Implications for the Future Humanitarian Cooperation. 90. მისანვდომია: <https://perma.cc>. ნანახია: 10.09.2025.

⁶⁹ Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 1954. *supra* note 48. Art. 3.

ციფრული კულტურული საკუთრების დაცვის კიდეც ერთი კარგი საშუალებაა საერთაშორისო თანამშრომლობა. მშვიდობიან დროს, 1954 წლის ჰააგის კონვენციით ნაკისრი ვალდებულებების ფარგლებში, საჯარო კულტურის სააგენტოებს და სამინისტროებს შეუძლიათ, ითანამშრომლონ, თუნდაც იუნესკოს შუამდგომლობით და განახორციელონ კულტურული საკუთრების გაციფრების პროექტები⁷⁰.

კულტურულ საკუთრებაზე კიბერშეტევის განხორციელებისას, მნიშვნელოვანია სახელმწიფოთა თანამშრომლობა კიბეროპერაციის შერაცხვის ნაწილში. მიუხედავად იმისა, რომ ტექნოლოგიური განვითარების წყალობით განხორციელებული კიბეროპერაციის შერაცხვა „შეუძლებლიდან“ უკვე გახდა „შესაძლო“, მაინც საკმაოდ რთული პროცესია და წარმატების შანსებს განსაკუთრებით ზრდის საერთაშორისო თანამშრომლობა⁷¹. საერთაშორისო მტკიცებულებითი სტანდარტის არსებობა სახელმწიფოებს მისცემს მტრული კიბეროპერაციების აღმოჩენის და სამართალდამრღვევი ინდივიდებისთვის სამართლებრივი პასუხისმგებლობის დაკისრების საშუალებას⁷². კულტურული საკუთრების დაცვა აქტუალური საკითხია საერთაშორისო საზოგადოებისთვის. აღნიშნულზე მიუთითებს ის ფაქტიც, რომ კოვიდ-19-ის პანდემიის დროსაც კი, 2020 წლის აპრილში 130 სახელმწიფოს კულტურის მინისტრი ზუმის მეშვეობით, ორგანიზებულ შეხვედრებზე, ცდილობდა თავიანთი მიგნებების გაზიარებას და ურთიერთდახმარებას, რათა მინიმიზირებული ყოფილიყო პანდემიის უარყოფითი ზეგავლენა კულტურის სექტორზე⁷³. პანდემიის დროს მსოფლიოს სახელმწიფოების 86%-მა ვიზიტორებისთვის დახურა თავიანთი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები⁷⁴. ამ მოვლენამ კიდეც ერთხელ გაუსვა ხაზი კულტურული მემკვიდრეობის გაციფრების მნიშვნელობას. სწორედ ამიტომ, პანდემიის დასრულების შემდეგ, ქვეყნებს შორის აღნიშნული მიმართულებით თანამშრომლობა მკვეთრად გაიზარდა.

⁷⁰ Ong, R. (2021). Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*. 293.

⁷¹ Gvinjilia, G. (2025). Attribution of Cyberattacks: The Need for New Evidentiary Standards in International Law. *Herald of Law*. 41-55. მისაწვდომია: <https://heraldoflaw.com>. ნანახია: 11.09.2025.

⁷² იქვე.

⁷³ UNESCO, Online Meeting of Ministers of Culture: Impact of Covid-19 Pandemic on the Cultural Sector and the Public Policy Response. 2020. მისაწვდომია: <https://perma.cc>. ნანახია: 11.09.2025.

⁷⁴ იქვე.

დასკვნა

განხორციელებული კვლევის საფუძველზე, დასაბუთებულად შეიძლება ითქვას, რომ საერთაშორისო სამართლის ევოლუციის პროცესში, ციფრული ტექნოლოგიების გავლენა სულ უფრო მეტად განაპირობებს როგორც დოქტრინალური საფუძვლების, ისე სამართლებრივი რეგულაციების ტრანსფორმაციას. ციფრულ და გაციფრებულ კულტურულ საკუთრებას იცავს არსებული საერთაშორისო სამართლებრივი ჩარჩო. ამისათვის საჭიროა, ციფრული/გაციფრებული კულტურული საკუთრებისთვის შესაბამისი ადგილის მოძიება. ეს მარტივად მიღწევადია მათი არქივებად და ჩანაწერებად კატეგორიზაციით. ასეთ შემთხვევაში, ციფრულ/გაციფრებულ კულტურულ საკუთრებაზე გავრცელდება 1954 წლის ჰააგის კონვენციების და მისი დამატებითი ოქმების და ჟენევის 1949 წლის კონვენციების და მისი დამატებითი ოქმების დაცვა შეიარაღებული კონფლიქტის ფარგლებში. აღნიშნული დაცვა არსებითად მნიშვნელოვანია, რადგან სახელმწიფოთა დიდი ნაწილი არ იწუხებს თავს კულტურულ მემკვიდრეობაზე და საკუთრებაზე ფიქრით შეიარაღებული კონფლიქტებისას. ამას ემატება გარემოება, რომ წამყვანი სახელმწიფოები არ იჩენენ ინიციატივას შექმნან ახალი საერთაშორისო სამართლებრივი დოკუმენტები კულტურული საკუთრების/მემკვიდრეობის დაცვის მიზნით. შესაბამისად, საჭიროების შემთხვევაში, სახელმწიფოებს, საერთაშორისო ორგანიზაციებს და მეცნიერებს უხდებათ არსებული სამართლებრივი ჩარჩოს ინტერპრეტირება და ახლებურად განმარტება, რათა შესაძლებელი გახდეს კულტურული საკუთრების დაცვა.

აღნიშნულ ვითარებაში განსაკუთრებულ მნიშვნელობას იძენს საერთაშორისო თანამშრომლობის გაღრმავება და ახალი სამართლებრივი სტანდარტების შემუშავება, რომლებიც განხილული იქნება როგორც ტექნოლოგიური პროგრესის, ისე სამართლებრივი უსაფრთხოების პერსპექტივიდან. საკითხის ეფექტიანი გადაწყვეტა მოითხოვს როგორც მოქმედი ხელშეკრულებითი ჩარჩოების ახლებურ განმარტებას, ისე ახალი ნორმატიული ინსტრუმენტების ფორმირებას, რომლებსაც ექნებათ უნივერსალური და სავალდებულო ხასიათი.

შედეგად, ციფრული კულტურული საკუთრების დაცვა განიხილება არა მხოლოდ თანამედროვე საერთაშორისო სამართლის ერთ-ერთ უმთავრეს გამოწვევად, არამედ იმ სფეროდ, სადაც სახელმწიფოთა პრაქტიკა და დოქტრინალური მიდგომები უნდა მოვიდეს თანხვედრაში, რათა უზრუნველყოფილი იყოს კაცობ-

რიობის საერთო მემკვიდრეობის ეფექტიანი დაცვა თანამედროვე ტექნოლოგიური ეპოქის პირობებში.

გამოყენებული ლიტერატურა

წიგნები

- ღვინჯილია, გ. (2022). კიბეროპერაციები და ძალის გამოყენების საერთაშორისო სამართალი.
- Paul, Ch. (2015). *Digital Art*. 3rd ed. London: Thames & Hudson.
- Vattel, E. D. (1797). *The Law of Nations*. G.G. & J. Robinson. London.
- Smith, G.B. (1959). *Islam and Christendom. in History of the World* (2nd ed., W.N. Weech ed.,).
- Henckaerts & Doswald-Beck. *Customary International Humanitarian Law*.
- Grotius, H. (2014). *The Rights of the War and Peace*. (A.C. Campbell trans., Project Gutenberg). 2014. <https://www.gutenberg.org>.
- Raven, J. (2004). *Introduction: The Resonances of Loss, in Lost Libraries: The Destruction of Great Book Collections Since Antiquity* (James Raven ed.,).
- Toman, J. (1996). *The Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict*.
- Thucydides, (2008). *History of the Peloponnesian War*. 566–67 (Richard Crawley trans. Floating Press). (Fourth century BCE).
- Crawley trans. Floating Press. (2008). Fourth century BCE.
- Xenophon. (2009). *Cyropaedia*. F.M. Stawell ed. Henry Graham Dakyns trans., Project Gutenberg. (370 BCE).

სტატიები

- Alexander, A. (2015). *A Short History of International Humanitarian Law, European Journal of International Law*.
- Lyons, A. (2018). Identity of a Nation. *Columbia Human Rights Law Review*. <https://www.aspi.org.au>. 30.08.2025.
- Peterson, A. (2014). *The Sony Pictures Hack Explained*. Washington Post.
- Hubbard, H. (2015). Syrian Expert Who Shielded Palmyra Antiquities Meets a Grisly Death at ISIS' Hands, N.Y. TIMES. <https://www.nytimes.com> (on file with the *Columbia Human Rights Law Review*. 03.08.2025).
- Cronin, Ch. (2015). 3D Printing: Cultural Property as Intellectual Property. *Cardozo Arts & Entertainment Law Journal*.

- Mersom, D. (2016). Story of Cities, 28: How Postwar Warsaw Was Rebuilt Using 18th Century Paintings. *Guardian*. <https://www.theguardian.com>. 06.09.2025.
- Solis, G. D. (2014). Cyber Warfare. *Military Law Review*.
- Gvinjilia, G. (2025). Attribution of Cyberattacks: The Need for New Evidentiary Standards in International Law. *Herald of Law*. <https://heraldoflaw.com>. 11.09.2025.
- Brosche, J. (2017). Heritage Under Attack: Motives for Targeting Cultural Property During Armed Attack. *Int' L J*.
- Merryman, J. H. (1989). The Public Interest in Cultural Property. *California Law Review*.
- Silberman, N. (2014). From Cultural Property to Cultural Data: The Multiple Dimensions of “Ownership” in a Global Digital Age. *International Law Journal. Cultural Prop*.
- Gerstenblith, P. (2014). Beyond the 1954 Hague Convention in Cultural Awareness in the Military: Developments and Implications for the Future Humanitarian Cooperation. <https://perma.cc>. 10.09.2025.
- Ong, R. (2021). Hard Drive Heritage: Digital Cultural Property in the Law of Armed Conflict. *Columbia Human Rights Law Review*.
- O’keefe, R. (2010). Protection of Cultural Property Under International Criminal Law. *Melbourne Journal of International Law*.

ნორმატიული აქტები

- Convention for Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict. 1954.
- Convention Respecting the Laws and Customs of War on Land. (1907).
- Geneva Conventions of 1949. II Additional Protocol. (1977).
- Tallinn Manual 2.0 on the International Law Applicable to Cyber Operations. Cambridge University Press. (2017).
- UNESCO, Charter on the Preservation of Digital Heritage. (2003).
- War Dept. General Orders No. 100: The Lieber Code. Instructions for the Government of Armies of the United States in the Field. 1863. <https://avalon.law.yale.edu>. 14.09.2025.

პრეცედენტები

- Prosecutor v. Ahmad Al Faqi Al Mahdi. ICC. (2016).
- Prosecutor v. Jokic. Case No. IT-01-42-T. Sentencing Judgement para 50. ICTY. (2004). <https://perma.cc>. 10.09.2025.

ინტერნეტ-რესურსები

- Miller, C. (2019). *China and Taiwan Clash over Wikipedia Edits*. BBC. <https://www.bbc.com>. 06.09.2025.
- Council on Foreign Affairs. *Cyber Operations Tracker*. <https://www.cfr.org>. 29.08.2025.
- Council on Foreign Affairs. *Understanding the Proliferation of Cyber Capabilities*. <https://www.cfr.org>. 29.08.2025
- E-Estonia. *Estonia to Open the World's First Data Embassy in Luxembourg*. (2017). <https://perma.cc>. 29.08.2025.
- Mission Statement, *CYARK*. <https://www.cyark.org>. 29.08.2025.
- Rekrei: *A Summary*. 2021. <https://perma.cc>. 06.09.2025.
- U.S. Department of Commerce. National Institute of Standards and Technology. *Information Security*. Glossary. Appendix B. <chromeextension://efaidnbnmn-nibpcajpcglclefindmkaj/https://nvlpubs.nist.go>. 29.08.2025.
- UNESCO. (2020). *Online Meeting of Ministers of Culture: Impact of Covid-19 Pandemic on the Cultural Sector and the Public Policy Response*. <https://perma.cc>. 11.09.2025.

PROTECTION OF DIGITAL AND DIGITIZED CULTURAL PROPERTY WITHIN THE SCOPE OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

GURAM GVINJILIA

Doctor of Law

Associate Professor, Caucasus International University

guramgvinjilia@gmail.com

REVAZ BERULAVA

Assistant, Caucasus International University

Specialist at the Legal Provision and Research Department
of the Constitutional Court of Georgia

r.berulava@constcourt.ge

Abstract. The protection of cultural property constitutes one of the fundamental domains of international humanitarian law. However, the advent of modern era of cyber warfare and the digital technologies has generated novel legal challenges. This article examines the applicability of existing international legal frameworks, primarily the 1954 Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of Armed Conflict and its additional protocols, to three categories of heritage: physical, digitized, and digitally created cultural property. A historical-legal analysis demonstrates that cultural property has consistently been a deliberate target of destruction and looting during armed conflicts, prompting the gradual evolution of international law from the Lieber Code to the Hague and Geneva Conventions. While the digital transformation has significantly increased the accessibility of cultural heritage, it has simultaneously created heightened risks of cyber-threats, manipulation, and data destruction. The article argues that, notwithstanding the 1954 Hague Convention does not explicitly address “digital” or “digitized” property, an evolutionary interpretation allows such assets to be considered analogous to archives and repositories of cultural memory, thereby subjecting them to the existing regime of international legal protection. This approach is consistent with state practice, UNESCO initiatives, and the principle established in international law that cultural heritage constitutes a common value of humankind.

In conclusion, the study reflects that the protection of digital and digitized cultural heritage has emerged as one of the most pressing challenges of contemporary international law. While existing treaties provide a foundational framework, effective

safeguarding requires not only interpretative development of current norms and state practice but also the creation of new, universal, and binding legal standards to ensure the preservation of humanity's cultural identity in the digital age.

Keywords: *International Cyberoperations, Digital cultural property, International Humanitarian Law*

